

УДК 021.2:004]:023.5.085
DOI: 10.31866/2616-7654.9.2022.259145

ЦИФРОВЕ КУРАТОРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО- ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ

Оксана Матвієнко,
професорка, докторка педагогічних наук,
кандидатка технічних наук, професорка
кафедри документознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: oxtix2017@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5772-848X

Михайло Цивін,
кандидат технічних наук, доцент, професор
кафедри дизайну і архітектури
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(Київ, Україна)
e-mail: tsyvin2012@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0312-5805

Метою статті є охарактеризувати соціально-педагогічний зміст діяльності та необхідні компетенції фахівця із «цифрового кураторства» у соціально-освітній діяльності бібліотек в умовах цифровізації суспільства.

Методологія дослідження базується на сукупності загальнонаукових методів узагальнення, систематизації і прогнозування. Гіпотетичний аналіз дав змогу застосувати термін «цифрове кураторство» як етимологічно прийнятний для окреслення сутності соціально-освітньої діяльності бібліотечного фахівця. Метод інформаційної діагностики (експрес-аналіз) застосовувався до вивчення стану освітньо-консультаційної діяльності обласних універсальних наукових бібліотек у галузі цифрової освіти громадян.

З метою накреслення шляхів поповнення компетенцій бібліотечного фахівця як «цифрового куратора» було застосовано метод інформаційного прогнозування об'єкта, який дав змогу сформулювати необхідні й достатні умови формування компетентностей фахівця, а саме внесення необхідних змін до змісту підготовки майбутніх бібліотекарів шляхом розробки спеціальної узагальнюючої дисципліни (або комплексу дисциплін) під умовною назвою «Освітні послуги в умовах цифрової нерівності», спрямованої на психолого-педагогічні, методичні та організаційні аспекти здійснення освітньо-консультаційної діяльності у галузі цифрових технологій.

Наукова новизна виконаного дослідження полягає в тому, що охарактеризовано поняття «цифрове кураторство як вид соціально-освітньої діяльності у бібліотеках» для приведення освітньої практики у відповідність із практикою діяльності бібліотек, а також, орієнтуючись на необхідність у подальшому «цифрового кураторства» у бібліотеках, запропоновано заходи із формування компетентностей сучасного бібліотекаря у галузі «цифрових» освітніх практик.

Висновки. Функція бібліотеки у соціально-просвітницькому вимірі у сучасних умовах – це сприяння подоланню цифрової нерівності шляхом консультаційної та освітньої діяльності у сфері використання цифрових технологій.

Цифрове кураторство – вид соціально-освітньої діяльності бібліотечного фахівця, спрямованої на забезпечення вільного доступу до інформації, подолання цифрової нерівності та формування цифрової грамотності громадян шляхом організації та проведення заходів (у тому числі й у дистанційному режимі) з консультування користувачів із питань

використання цифрових технологій у різних сферах життя і сприяння розвитку цифрових компетенцій різних груп населення.

Реалізація освітніх функцій із «цифрового кураторства» потребує спеціальних необхідних і достатніх знань із методики навчання, організації консультативного процесу для реалізації ролі бібліотекаря як педагога-консультанта при ознайомленні громадян із необхідними цифровими технологіями.

Доцільною є розробка спеціальної узагальнюючої дисципліни (або комплексу дисциплін) під умовною назвою «Освітні послуги в умовах цифрової нерівності», спрямованої на психолого-педагогічні, методичні та організаційні аспекти здійснення освітньо-консультативної діяльності у галузі цифрових технологій.

Ключові слова: цифрове кураторство, цифрове кураторство як вид соціально-освітньої діяльності у бібліотеках, освітньо-консультативної діяльності, цифрова освіта.

ВСТУП

У пошуках бібліотеками свого місця у світі цифрових трансформацій зберігається їх основна функція – бути провідником знань.

Соціально-просвітницька функція бібліотеки реалізується у нових умовах, потребує нових компетенцій бібліотечних фахівців і адаптації їх до урізноманітнення соціальних ролей, реалізації яких потребує від бібліотекаря сучасне суспільство.

Нові компетенції бібліотечного фахівця зумовлені трансформацією соціальних відносин «бібліотека–читач», «бібліотека–влада», актуалізацією функцій бібліотеки як посередника між громадянами та державою у процесах цифрових трансформацій. У сфері взаємовідносин електронного урядування G2C (G2C – government-to-citizen) бібліотеки долучаються до національної онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта», стають посередниками у реалізації накреслених у ній цілей.

Важливою функцією бібліотеки в соціально-просвітницькому вимірі у сучасних умовах є сприяння подоланню цифрової нерівності шляхом консультативної та освітньої діяльності через цифрову освіту.

У цьому дослідженні до опису освітньо-консультативної діяльності бібліотечних фахівців у подоланні цифрової нерівності застосуємо термін «цифрове кураторство», який у науковому дискурсі постає у двох значеннях: *інформаційно-ресурсному* – як діяльність фахівця з управління життєвим циклом цифрових активів (National Library of Medicine, 2022) і *соціально-освітньому* – як консультант у галузі розвитку цифрової грамотності, який допомагає громадянам одержати навички роботи з комп'ютером, оргтехнікою, електронними ресурсами ("Професіональний стандарт", 2018).

Актуальність дослідження соціально-освітньої діяльності бібліотек (під умовною назвою «цифрове кураторство») у галузі цифрових технологій зумовлена суперечністю між чинною практикою діяльності бібліотек і необхідністю виявлення її соціально-педагогічного змісту та накреслення шляхів поповнення компетенцій сучасного бібліотечного фахівця.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Теоретико-методологічні основи дослідження змісту цифрового кураторства як консультативної діяльності у галузі набуття цифрової грамотності та формування цифрових компетенцій ґрунтуються на визнанні базовою для бібліотеки її

соціально-просвітницької функції в сучасних умовах. Відома українська вчена, бібліотекознавиця А. С. Чачко (2000) у монографії «Бібліотекознавство у людському вимірі» виклала концептуальні положення для розуміння культурно-освітньої ролі бібліотекаря у цифрову епоху. Розмірковуючи про предмет бібліотекознавства напередодні XXI століття і зважаючи на технічні і технологічні пропозиції прогресу, А. С. Чачко (2000) пропонувала розуміти предмет бібліотекознавства у системі понять *гуманістичного підходу*: «Предмет бібліотекознавства – бібліотека як духовний і цивілізаційний феномен у всіх її попередніх, нинішніх і потенційно передбачуваних іпостасях, призначеннях, тенденціях і варіантах розвитку в інтересах людини» (с. 58). Щодо дискусій про роль бібліотек і професії бібліотекаря, А. С. Чачко (2000) наголошувала, що «бібліотека буде існувати як культурно-інформаційний, освітній центр» (с. 98).

Протягом багатьох років суспільно-освітня діяльність бібліотек була нерозривно пов'язана із педагогікою. Поняття «бібліологічна педагогіка» було обґрунтовано у 20-х рр. XX ст. бібліотекознавцем і педагогом Д. Баликою (1928), який визначив її наукою про сутність, закони, методи й організацію педагогічного процесу, пов'язаного з книгою й через книгу.

Сучасними освітніми викликами для бібліотеки та користувача є цифрові трансформації суспільства, проблеми цифрової компетентності бібліотечних професійних ресурсів, подолання цифрової нерівності у доступі до інформаційних ресурсів і технологій та їх використання.

Проблеми подолання цифрової нерівності, які постають перед бібліотеками у зв'язку із процесами цифровізації професійного і повсякденного життя людей, розвитком е-урядування в Україні, актуалізують дослідження ролі публічних бібліотек у процесах «цифрового кураторства», реалізацію яких дослідники вбачають у культурно-просвітницьких, освітніх проектах, спрямованих на ліквідацію цифрової нерівності; підвищенні цифрової культури користувачів бібліотек, підтримці їх інформаційно-пошукових потреб; залученні до підготовки кваліфікованих працівників, фахівців-практиків (діджитал-бібліотекарів) (Плахтій, 2021).

В українському науковому дискурсі проблематика надання бібліотеками консультативних послуг у галузі цифрової освіти є іманентною і постає у різних контекстах. Так, безпосередньо пов'язаними із проблемами компетентностей бібліотечних професійних ресурсів є процеси перетворення бібліотек на хаби цифрової освіти; питання консультативної діяльності бібліотекарів, розширення їх функціонально-професійної орієнтації як інструкторів із цифрової грамотності, згадуються у контексті досвіду цифрових технологій американських бібліотек (Філіпова, 2020), на навчально-методичних семінарах відбуваються пошуки відповіді на питання про майбутнє професії «бібліотекар-консультант» (Цюра, 2020). Очевидно, що трудові функції, дії, необхідні вміння та знання у цій сфері консультування є самостійним видом соціально-педагогічної діяльності бібліотекаря і потребують набуття відповідних компетенцій.

Вирішення проблем «цифрового кураторства» потребує, в тому числі, й трансформації власне бібліотечного простору. Так, у практичному посібнику Української бібліотечної асоціації представлено концепцію відкритої та резонуючої бібліотеки, яка має чотири простори (*Чотири простори бібліотеки*, 2020), розроблену у 2010 році дослідниками Королівської школи бібліотекознавства та інформаційних наук Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen та Henrik Jochumsen (Копенгаген, Данія). У представленій концепції модель діяльності бібліотеки поєднує

чотири простори: простір навчання, простір досвіду, простір зустрічей та простір подій. Зона з комп'ютерами у «просторі навчання» дає змогу надавати різні послуги, в т. ч. консультації та навчання з інформаційної та медіаграмотності, основ роботи з комп'ютерами та інтернетом, спеціальним програмним забезпеченням та онлайн-ними інструментами тощо (*Чотири простори бібліотеки*, 2020, с. 20).

В умовах широкого залучення бібліотек до діяльності платформи «Дія. Цифрова освіта» та активного включення до діяльності, яка передбачає не тільки надання доступу до цифрових ресурсів, а й безпосередні навчально-консультаційні заходи з оволодіння цифровими технологіями, постає проблема соціально-педагогічного змісту консультаційної діяльності і необхідності введення спеціальних навчальних дисциплін у навчальних планах підготовки бібліотечних фахівців.

Метою статті є охарактеризувати соціально-педагогічний зміст діяльності та необхідні компетенції фахівця із «цифрового кураторства» у соціально-освітній діяльності бібліотек в умовах цифровізації суспільства.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети у цій статті застосовано гіпотетичний аналіз, який дав змогу використати термін «цифрове кураторство» як етимологічно прийнятний для окреслення сутності соціально-освітньої діяльності бібліотечного фахівця. Із застосуванням методів інформаційної діагностики було здійснено експрес-аналіз стану освітньо-консультаційної діяльності обласних універсальних наукових бібліотек у галузі цифрової освіти громадян. Із метою накреслення шляхів поповнення компетенцій бібліотечного фахівця як «цифрового куратора» було застосовано метод інформаційного прогнозування об'єкта, який дав змогу сформулювати необхідні й достатні умови формування компетентностей фахівця, а саме внесення необхідних змін до змісту підготовки майбутніх бібліотекарів шляхом розробки спеціальної узагальнюючої дисципліни (або комплексу дисциплін) під умовною назвою «Освітні послуги в умовах цифрової нерівності», спрямованої на психолого-педагогічні, методичні та організаційні аспекти здійснення освітньо-консультаційної діяльності у галузі цифрових технологій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних бібліотекознавчих дослідженнях, присвячених розвитку бібліотеки у цифровому світі, евристично плідною бачиться пропонування до застосування у статті Н. Лопатіної (Лопатина, 2019) *діяльнісно-активістська* парадигма, яка базується на розгляді кадрового ресурсу бібліотечної справи як рушійної сили або ж основного бар'єра можливого розвитку. Одним із найважливіших аспектів запропонованого підходу дослідниця вважає виведення на пріоритетні методологічні позиції розуміння *активної ролі інформаційно-бібліотечних фахівців у цифровому розвитку та соціально-перетворюючий характер бібліотечно-інформаційної діяльності*.

Очевидно, що подолання цифрової нерівності, цифрова освіта і цифрова грамотність громадян є системоутворюючими у процесах цифровізації держави, у використанні цифрових ресурсів та здійсненні комунікативних практик у цифровому середовищі. Бібліотекар покликаний активно діяти у процесах формування глобального інформаційного простору, відмовитись від «локалізації меж професійної діяльності» і реалізовувати функції бібліотеки як соціального інституту на якісно новому рівні розвитку цифрових технологій.

Структуру діяльності бібліотеки в умовах цифрових трансформацій умовно можна представити так:

Рис. 1. Структура діяльності бібліотеки в умовах цифрових трансформацій

У представленій на рис. 1 структурі складові «цифровізація інформаційних ресурсів» і «соціально-комунікативна діяльність у цифровому середовищі» вже стали звичними практиками у бібліотечній діяльності. «Цифрова освіта громадян» як вид діяльності бібліотек перебуває нині на етапі освоєння.

Аналіз сайтів бібліотек України свідчить про їх активне долучення до консультативної та освітньої діяльності. У таблиці представлені сучасні освітні практики деяких обласних наукових бібліотек України у реалізації функцій із цифрової освіти громадян.

Таблиця 1

Практики діяльності ОУНБ із надання консультативно-освітніх послуг із цифрової освіти

Назва бібліотеки	Консультавання у сфері цифрових технологій
Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека http://libr.rv.ua/	<p>Школа цифрової грамотності для дорослих Курс триває 2 місяці, заняття відбуваються двічі на тиждень у групах до 10 чол. Програма курсу складається з двох модулів та включає основні теми:</p> <p>Модуль 1 «Основи роботи на комп'ютері» 1. Будова комп'ютера та його основні пристрої. 2. Операційна система Windows 7. 3. Робота з файлами та папками. 4. Текстовий редактор Microsoft Word 2010.</p> <p>Модуль 2 «Базові цифрові навички» 1. Інтернет, браузер та пошук інформації. 2. Акаунт Google та електронна пошта. 3. Skype та Viber: спілкування у месенджерах. 4. Електронні сервіси онлайн: медична система Helsi, онлайн-банкінги, інтернет-магазини та покупки, особисті кабінети комунальних служб, сервіси бронювання та придбання квитків на автобус і потяг. 5. Соціальна мережа Facebook.</p>

Продовження табл. 1

	<p>6. Знайомство з платформою цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта».</p> <p>В рамках «Школи цифрової грамотності для дорослих» відбуваються індивідуальні заняття по роботі зі смартфоном.</p>
<p>Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка http://libkor.com.ua/ Регіональний тренінговий центр</p>	<p>Тренінг «Будь на часі!». Курс цифрової грамотності за проектом «Дія. Цифрова освіта». Створення резервних копій та їх зберігання; ознайомлення з поняттям «шифрування»; захист приватності у цифровому середовищі; придбання товарів на сайтах без ризику, захист від шахраїв.</p>
<p>Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара https://lib.kherson.ua/</p>	<p>Курси комп'ютерної грамотності «Школа інформаційних технологій»: освоєння персонального комп'ютера з «нуля»: навички роботи з операційною системою Windows, програми з пакета Microsoft Office, різноманітні сервіси мережі інтернет та інший «софт» для впевненого повсякденного використання.</p>
<p>Харківська обласна універсальна наукова бібліотека http://library.kharkov.ua/library/events/?events=7079</p>	<p>Тренінг для користувачів бібліотеки «Цифрова освіта на часі». Навчальна програма курсу розрахована на 12 годин. Увага при проведенні тренінгу приділяється індивідуальному консультуванню слухачів, кількість людей у групі не перевищує 8 осіб. Слухачів навчають користуватися смартфоном, інтернетом, соціальними мережами, різними онлайн-сервісами, зокрема платформою «Дія. Цифрова освіта», додатками Viber, Instagram, Telegram, пояснюють, як користуватися поштовою скринькою, завантажити потрібний додаток, зареєструватися на різних сайтах, навчають інтернет-безпеці та ін.</p> <p>Блок тренінгів: «Цифрова освіта на часі. Знайомимось із гаджетами» – 4 год. «Цифрова освіта на часі. Цифрова грамотність» – 4 год. «Цифрова освіта на часі. Смартфон – для повсякденного життя» – 4 год.</p>
<p>Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва. https://misto.vn.ua/culture/litnix-vinnichan-navchatimut-kompyuternij-gramotnosti/</p>	<p>Тренінги для людей поважного віку та інших цільових груп у секторі «Регіональний тренінговий центр» Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва. Слухачів навчають за такими програмами: комп'ютерна грамотність, е-урядування, мобільна грамотність, проводяться безкоштовні курси із цифрової освіти.</p> <p>На тренінгах учасники вчать працювати з комп'ютером, отримують доступ до соціальних мереж, формують практичні вміння і навички щодо створення електронної поштової скриньки, спілкування в скайпі, здійснення пошуку в мережі Google.</p>
<p>Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека https://library.te.ua/</p>	<p>Безкоштовні заняття з «Основ комп'ютерної та інтернет-грамотності для початківців». Орієнтовані на засвоєння базових навичок роботи з персональним комп'ютером та в інтернеті. Упродовж 10 двогодинних занять учасники знайомляться з основами роботи за комп'ютером, програмами роботи з текс-</p>

	том, отримують практичні навички для активного ділового та особистого листування, пошуку інформації, використання веб та мобільних додатків спілкування, читання, прослуховування музики чи перегляду фільмів, здійснення онлайн-покупок, оформлення квитків, запису до лікаря чи здійснення комунальних платежів тощо.
Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека https://zounb.zp.ua/	Тренінги з вивчення смартфона для людей поважного віку в рамках проекту «Розумні громадяни вивчають Розумне місто». Ознайомлення з базовими функціями пристрою, головним екраном та екраном програм, навігаційною панеллю, значками-індикаторами, а також навчання редагувати робочий стіл і керувати панеллю сповіщень.

Можна бачити, що зміст консультування у галузі цифрових технологій перебуває у контексті Рамки цифрової компетентності для громадян України, запропонованої Міністерством цифрової трансформації України на основі адаптованої європейської еталонно-концептуальної моделі цифрових компетенцій для громадян (Опис Рамки, 2021). У документі зазначається, що Рамка – динамічна структура, яка може згодом оновлюватись та за потреби переглядатись відповідно до розвитку цифрових технологій, зміни потреб та стану розвитку цифрової грамотності.

Наразі у публікаціях та обговореннях не запропоновано термін для позначення діяльності бібліотекаря як консультанта з використання цифрових технологій, також, окрім загальних цифрових компетентностей бібліотечного фахівця, не окреслено його спеціальні компетенції як консультанта у царині використання комп'ютерних технологій.

Стосовно застосування терміна «куратор» до сфери консультаційно-освітньої діяльності у подоланні цифрової нерівності громадян зазначимо, що, не наполягаючи на використанні саме такого терміна, доречність бачимо у його етимології – від лат. *curator* від *curare* – піклуватися. Водночас у термінологічних пошуках можна запропонувати також «цифрове наставництво» (як аналог у публікаціях застосовується термін «менторінг», який наразі також не має загального усталеного тлумачення) – відносини, у яких більш досвідчена або більш обізнана особа допомагає менш досвідченій або менш обізнаній засвоїти певні компетенції. У психолого-педагогічних науках наставником називають особу, яка здійснює індивідуальне або групове професійне навчання, у якому теоретичний курс зведений до мінімуму, акцент робиться на формуванні практичних умінь і навичок (*Психолого-педагогічний словарь*, 2006, с. 480). Доречним може бути й застосування терміна *коучинг* (*coaching* англ. – «тренування») – метод навчання, який дає змогу тому, хто навчається, досягти певної життєвої або професійної мети, запланованого результату.

Не маючи на меті докладний термінологічно-змістовий аналіз згаданих назв діяльності з консультування і навчання, зазначимо очевидну симетричність їх значень і висловимо сподівання, що адекватний розглядуваній діяльності термін буде запропонований і прийнятий фаховою спільнотою.

Ґрунтуючись на чинних практиках діяльності бібліотекарів у подоланні цифрової нерівності, а також на тенденціях розвитку цифрових технологій, які актуалізуватимуть необхідність відповідних консультаційних заходів, окреслимо

цифрове кураторство як вид соціально-освітньої діяльності бібліотечного фахівця, спрямованої на забезпечення вільного доступу до інформації, подолання цифрової нерівності та формування цифрової грамотності громадян шляхом організації та проведення заходів (у тому числі й у дистанційному режимі) з консультування користувачів із питань використання цифрових технологій у різних сферах життя і сприяння розвитку цифрових компетенцій різних груп населення.

Активне долучення бібліотек до цифрової освіти громадян та очевидна актуальність соціального замовлення на такий вид діяльності актуалізує не тільки підвищення кваліфікації бібліотекарів, а й внесення до змісту фахової освіти необхідних змін. У зв'язку з необхідністю оприсутнення у бібліотеках фахівців, спеціально підготовлених для консультаційної та соціально-освітньої діяльності, очевидно є необхідність педагогічного планування змін у освітніх програмах підготовки сучасного бібліотечного фахівця.

Сучасні студенти у всіх освітніх програмах і у практиках інформальної освіти активно освоюють нові цифрові інструменти і онлайн-контексти кіберпростору. Однак для реалізації освітніх функцій із «цифрового» консультування йдеться насамперед про необхідні й достатні знання з методики навчання, організації консультаційного процесу у бібліотечній діяльності для реалізації ролі бібліотекаря як педагога-консультанта.

Консультаційна діяльність бібліотечного фахівця як цифрового куратора потребуватиме спеціального *педагогічного конструювання* процесів консультування у структурі форматів цифрової освіти (Лопатина и др., 2020). Серед завдань діяльності цифрового куратора:

- формування освітніх траєкторій (індивідуальних, групових) у процесах консультування;
- організація освітнього контенту, способу подачі інформації;
- виявлення інтересів аудиторії;
- використання психолого-педагогічних підходів і методів у консультаційній діяльності в галузі цифрових технологій.

Технології професійної діяльності «цифрових кураторів» у бібліотеках потребують знання принципів практичного навчання дорослих (андрагогіка), громадян з особливими потребами, урахування вікових особливостей при взаємодії з дітьми шкільного віку, важливою є міжособистісна комунікативна компетентність цифрового куратора.

Загалом, має бути сформована готовність до використання психолого-педагогічних підходів і методів у цифровому консультуванні різних груп користувачів. У контексті реалізації освітніх функцій цифрові компетенції сучасного бібліотекаря мають відповідати також Рамці цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників ("Концептуально-референтна Рамка", 2021).

За очевидної схожості освітньо-педагогічних функцій, виконуваних у процесі загального інформаційно-бібліотечного обслуговування з використанням цифрових технологій (у т. ч. пошук у електронних каталогах, активна підтримка інформаційних потреб користувачів, допомога з навігації у інтернет та ін.), освітня діяльність бібліотечного фахівця з розвитку цифрової грамотності має суттєву педагогічну складову. Усунення цієї суперечності, не критичної для дотримання логіки міркувань, бачиться у звертанні до трансформації розуміння сталих по-

нять «професія», «професіоналізм» та ін. У професієзнавстві нині оприсутнилися і утверджуються терміни «транспрофесіоналізм», «трансфесія» (Зеер & Сыманюк, 2017). Зокрема, під трансфесією розуміють вид трудової активності, який реалізується на основі синтезу і конвергенції професійних компетенцій, які належать до різних спеціалізованих галузей. Теоретичною основою трансфесій визначають багатовимірність, яка передбачає трансдисциплінарний синтез знань із різних наук – природничих, технічних, соціально-гуманітарних, філософських.

З огляду підготовки сучасного фахівця для здійснення комплексної інноваційної професійної діяльності, науково-методологічною концепцією професіології є ідея *конвергенції*. Активне застосування у освітній сфері конвергентно орієнтованого підходу для реалізації зближення різних предметних галузей знань забезпечує поповнення складу компетенцій фахівця відповідно до сучасних суспільних вимог та створює нову якість навчання. Цей підхід потребує виявлення «точок конвергентності» – тих позицій (навчальних дисциплін, компетенцій, результатів навчання), за якими може бути здійснене зближення освітніх галузей (Матвієнко & Цивін, 2021).

Для приведення освітньої практики у відповідність із практикою діяльності бібліотек, а також орієнтуючись на необхідність у подальшому «цифрового кураторства» у бібліотеках, доцільною могла б бути розробка спеціальної узагальнюючої дисципліни (або комплексу дисциплін) під умовною назвою «*Освітні послуги в умовах цифрової нерівності*». Пропонована дисципліна має бути спрямована на психолого-педагогічні, методичні та організаційні аспекти здійснення освітньо-консультаційної діяльності у галузі цифрових технологій.

Так, до змісту дисципліни можуть бути запропоновані такі розділи і теми:

- загальні питання цифрової нерівності та цифрової грамотності;
- державна політика у галузі цифрової грамотності та подолання цифрової нерівності;
- організація і проведення заходів із консультування, спрямованих на розвиток цифрової грамотності;
- методика проведення групових та індивідуальних консультацій;
- психологія спілкування при проведенні групових та індивідуальних консультацій.

Зважаючи на актуалізацію нових компетенцій бібліотечного фахівця у практиках бібліотечної діяльності з реалізації державної політики з подолання цифрової нерівності, очевидно, що на часі є розробка Професійного стандарту діяльності бібліотечно-інформаційного фахівця із зазначенням у трудових функціях відповідних трудових дій консультаційного характеру з реалізації цифрової освіти громадян.

ВИСНОВКИ

Функція бібліотеки у соціально-просвітницькому вимірі у сучасних умовах – це сприяння подоланню цифрової нерівності шляхом консультаційної та освітньої діяльності у сфері використання цифрових технологій.

Бібліотекар покликаний здійснювати активну діяльність із формування глобального інформаційного простору і реалізовувати функції бібліотеки як соціального інституту на якісно новому рівні розвитку цифрових технологій.

Цифрова освіта громадян як вид діяльності бібліотек в умовах цифрових трансформацій суспільства перебуває на етапі освоєння.

Цифрове кураторство – вид соціально-освітньої діяльності бібліотечного фахівця, спрямованої на забезпечення вільного доступу до інформації, подолання цифрової нерівності та формування цифрової грамотності громадян шляхом організації та проведення заходів (у тому числі й у дистанційному режимі) з консультування користувачів із питань використання цифрових технологій у різних сферах життя і сприяння розвитку цифрових компетенцій різних груп населення.

Реалізація освітніх функцій із «цифрового кураторства» потребує спеціальних необхідних і достатніх знань із методики навчання, організації консультаційного процесу для реалізації ролі бібліотекаря як педагога-консультанта при ознайомленні громадян із необхідними цифровими технологіями.

Доцільною могла б бути розробка спеціальної узагальнюючої дисципліни (або комплексу дисциплін) під умовною назвою «Освітні послуги в умовах цифрової нерівності», спрямованої на психолого-педагогічні, методичні та організаційні аспекти здійснення освітньо-консультаційної діяльності у галузі цифрових технологій.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Балика Д. Бібліологічна педагогіка. Визначення. Предмет, межі. *Журнал бібліотекознавства та бібліографії*. 1928. № 2. С. 96–107. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=1240> (дата звернення 24.01.2022).
- Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Методологические ориентиры развития транспрофессионализма педагогов профессионального образования. *Образование и наука*. 2017. № 8. С. 928.
- Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників: проєкт. Міністерство цифрової трансформації України. 2021. 70 с. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2629-frame_pedagogical.pdf (дата звернення 24.01.2022).
- Лопатина Н. Библиотека в цифровом мире: проактивный и реактивный подходы в библиотековедении. *Культура: теория и практика*. 2019. Вып. 2 (30). URL: <http://theoryofculture.ru/issues/104/1214/> (дата обращения: 24.01.2022).
- Лопатина Н., В. Алтухова Г. А., Бонч-Бруевич С. В. Педагогическое мастерство в структуре цифровых форматов образования. *Вестник Московского государственного университета культуры и искусств*. 2020. № 5(97). С. 170–179.
- Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Конвергентно-орієнтований підхід до розробки освітньо-професійних програм за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : Четверта міжнар. наук. конф., 20–22 трав. 2021 р. Київ, 2021. С. 26–28.
- Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. Міністерство цифрової трансформації України. 2021. URL: <https://usnd.to/jq1N> (дата звернення 24.01.2022).
- Плахтій А. М. Публічні бібліотеки в системі інформаційно-комунікаційного забезпечення електронного урядування в Україні : автореф. дис. ... канд. наук із соціал. комунікацій : 23.00.03 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 18 с.
- Профессиональный стандарт. Консультант в области развития цифровой грамотности населения (цифровой куратор) : утвержден приказом Министерства труда и социальной защиты Российской Федерации от 31 окт. 2018 г. № 682н. URL: <https://drive.google.com/file/d/1KjEWLWFQy0L95y0PBw-aivx68GFB2HG1/view> (дата обращения: 24.01.2022).
- Психолого-педагогический словарь / сост. Рапацевич Е. С. Минск : Современное слово, 2006. 928 с.

- Філіпова Л. Я. Цифрові технології в американських бібліотеках: сучасні тенденції розвитку. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : Міжнар. наук. конф. Київ, 2020. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/913> (дата звернення: 24.01.2022).
- Цюра М. А. Бібліотекар-консультант: яке майбутнє професії? Новітні бібліотечно-інформаційні технології: тенденції розвитку. 2020. URL: <https://usnd.to/jqPH> (дата звернення 24.01.2022 р.).
- Чачко А. С. Библиотекведение в человеческом измерении : монография. Киев ; Москва, 2000. 168 с.
- Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практ. посіб. / авт.-уклад.: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко ; Укр. бібл. асоц. Київ : ВГО Укр. бібл. асоц., 2020. 104 с.
- National Library of Medicine. URL: <https://nml.gov/data/thesaurus/digital-curation> (дата звернення 24.01.2022 р.).

REFERENCES

- Balyka, D. (1928). Bibliolohichna pedahohika. Vyznachennia. Predmet, mezhi [Bibliological Pedagogy. Definition. Subject, Boundaries]. *Zhurnal Bibliotekoznavstva ta Bibliohrafi*, 2, 96–107. <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=1240> [in Ukrainian].
- Zeer, E. F., & Symanyuk, E. E. (2017). Metodologicheskie orientiry razvitiya transprofessionalizma pedagogov professional'nogo obrazovaniya [Methodological Guidelines for the Development of Transprofessionalism of Teachers of Vocational Education]. *Obrazovanie i Nauka*, 8, 928 [in Russian].
- Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2021). *Kontseptualno-referentna Ramka tsyfrovoy kompetentnosti pedahohichnykh y naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv* [Conceptual-Reference Framework of Digital Competence of Pedagogical and Scientific-pedagogical Workers]. https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2629-frame_pedagogical.pdf [in Ukrainian].
- Lopatina, N. (2019). Biblioteka v tsyfrovom mire: proaktivnyi i reaktivnyi podkhody v bibliotekovedenii [Library in the Digital World: Proactive and Reactive Approaches in Library Science]. *Kul'tura: Teoriya i Praktika*, 2(30). <http://theoryofculture.ru/issues/104/1214/> [in Russian].
- Lopatina, N. V., Altukhova, G. A., & Bonch-Bruevich, S. V. (2020). Pedagogicheskoe masterstvo v strukture tsyfrovyykh formatov obrazovaniya [Pedagogical Skills in the Structure of Digital Formats of Education]. *Vestnik Moskovskogo Gosudarstvennogo Universiteta Kul'tury i Iskusstv*, 5(97), 170–179 [in Russian].
- Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2021, May 20–22). Konverhentno-oriientovanyi pidkhid do rozrobky osvithno-profesiinykh prohram za spetsialnistiu "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava" [Convergent-oriented Approach to the Development of Educational and Professional Programs in the Specialty "Information, Library and Archival Affairs"]. In *Informatsiia, komunikatsiia ta upravlinnia znanniamy v hlobalizovanomu sviti* [Information, Communication and Knowledge Management in a Globalised World], Fourth International Scientific Conference (pp. 26–28). Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2021). *Opys ramky tsyfrovoy kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy* [Description of the Digital Competence Framework for the Citizens of Ukraine]. URL: <https://usnd.to/jq1N> [in Ukrainian].
- Plakhtii, A. M. (2021). *Publichni biblioteky v systemi informatsiino-komunikatsiinoho zabezpechennia elektronnoho uriaduvannia v Ukraini* [Public Libraries in the System of Information and Communication Support of E-government in Ukraine] [Abstract of PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Ministerstva truda i sotsial'noi zashchity Rossiiskoi Federatsii. (2018, October 31). *Professional'nyi standart. Konsul'tant v oblasti razvitiya tsyfrovoy gramotnosti naseleniya*

- (*tsifrovoi kurator*) [*Professional Standard. Consultant in the Field of Development of Digital Literacy of the Population (Digital Curator)*] (№ 682n). <https://drive.google.com/file/d/1KjEWLWFQy0L95y0PBw-aivx68GFB2HGl/view> [in Russian].
- Rapatsevich, E. S. (Comp.). (2006). *Psikhologo-pedagogicheskii slovar'* [*Psychological and Pedagogical Dictionary*]. *Sovremennoe slovo* [in Russian].
- Filipova, L. Ya. (2020). Tsyfrovii tekhnolohii v amerykanskykh bibliotekakh: suchasni tendentsii rozvytku [Digital Technologies in American Libraries: Current Trends in Development]. In *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Rozvytok bibliotekno-informatsiinoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii* [*Library. The science. Communication. Development of Library and Information Potential in the Minds of Digitalization*], Proceedings of the International Scientific Conference. VI Vernadsky National Library of Ukraine. <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/913> [in Ukrainian].
- Tsiura, M. A. (2020). *Bibliotekar-konsultant: yake maibutnie profesii? Novitni bibliotekno-informatsiini tekhnolohii: tendentsii rozvytku* [*Librarian-consultant: What is the Future of the Profession? The Latest Library and Information Technologies: Development Trends*]. <https://usnd.to/jqPH> [in Ukrainian].
- Chachko, A. S. (2000). *Bibliotekovedenie v chelovecheskom izmerenii* [*Librarianship in the Human Dimension*] [Monograph] [in Russian].
- Boiarynova, O., Brui, O., Luhova, L., Soshynska, Ya., & Shevchenko, I. (2020). *Chotyry prostory biblioteky: model diialnosti* [*Four Spaces of the Library: a Model of Activity*]. Ukrainian Library Association [in Ukrainian].
- National Library of Medicine. URL: <https://nml.gov/data/thesaurus/digital-curation> [in English].

UDC 021.2:004]:023.5.085

Oksana Matvienko,

Professor,

*Department of Documentation and Data Analytics,
Kyiv National University of Culture and Arts, Dr. Hab.
in Education, PhD in Technical Sciences, Professor
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: oxmix2017@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5772-848X

Mykhailo Tsyvin,

Professor,

*Department of Design and Architecture,
International Academy of Personnel Management,
PhD in Technical Sciences, Associate Professor
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: tsyvin2012@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0312-5805

DIGITAL MENTORING AS A SOCIAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF A LIBRARIAN

The aim of the article is to characterise the socio-pedagogical content of the activity and the necessary competencies of a specialist in «digital mentoring» in the social and educational activities of libraries in the context of the digitalisation of society.

The research methodology is based on a set of general scientific methods of generalisation, systematisation and forecasting. The hypothetical analysis made it possible to use the term «digital mentoring» as etymologically acceptable to outline the essence of the socio-educational

activities of a librarian. The method of information diagnostics (express analysis) was used to study the state of educational and consulting activities of regional universal scientific libraries in the field of digital education of citizens.

To outline ways to replenish the competencies of a librarian as a «digital curator», the method of information forecasting of the object was used, which allowed formulating the necessary and sufficient conditions for the formation of competencies, namely making changes required to the content of training future librarians by developing a special generalising discipline (or set of disciplines) under the conventional title «Educational Services in the Context of Digital Inequality», aimed at psychological, pedagogical, methodological and organisational aspects of educational and consulting activities in the field of digital technology.

The scientific novelty of the study is that the concept of «digital mentoring as a type of social and educational activities in libraries» brings educational practice in line with the practice of libraries, as well as focuses on the need for further «digital mentoring» in libraries proposed measures on the formation of competencies of the modern librarian in the field of «digital» educational practices.

Conclusions. Under the current condition, the function of the library in the social and educational dimension is to help overcome digital inequality through consulting and educational activities in digital technology.

Digital mentoring is a type of social and educational activity of a librarian aimed at ensuring free access to information, overcoming digital inequality and digital literacy of citizens by organising and conducting events (including remotely) to advise users on the use of digital technology in different spheres of life and promoting the development of digital competencies of different groups.

Implementation of educational functions of «digital mentoring» requires special necessary and sufficient knowledge of teaching methods and the organisation of the consultation process to implement the librarian's role as a teacher-consultant in familiarising citizens with the required digital technology.

It is advisable to develop a special generalising discipline (or set of disciplines) under the conventional title «Educational Services in Digital Inequality», aimed at psychological, pedagogical, methodological and organisational aspects of educational and consulting activities in digital technology.

Keywords: digital mentoring, digital mentoring as a social and educational activity in libraries, educational and consulting activity, digital education

Стаття надійшла до редакції 18.02.2022 р.